

М-р Дејан Донев
Филозофски факултет - Скопје
Универзитет "Св. Кирил и Методиј"
Скопје, Република Македонија

РАЗЛОЗИ И ПОСЛЕДИЦЕ УГРОЖЕНОСТИ СОЦИЈАЛНОГ ЖИВОТА УСЛЕД ПОМАЊКАЊА РЕАЛНОГ ЕТИЧКОГ ОБРАЗОВАЊА

Време транзиције је време дерогирања етичких вредности социјалног живота, јер заборавља да је за развој друштва на размеђу одлучујуће како ће један етички вредносни систем заменити другим, особито у друштвима у којима је етика подређивана дневној политици и идеологији.

Па тако грађанство новодобивену слободу злоупотребљава. Наиме, вредно-добро постаје све што омогућава преживљавање, а зло све што нарушава комодитет и онемогућава задовољење историске глади која се храни статусним симболима.

Претходно доводи друштва у ситуације где је етика социјалног живота прижељкивана, али не и реално полазна тачка, јер смо у процесу транзиције заборавили одредити улогу етичких вредности за социјални живот у ситуацији његове разнебићености услед социјално-економских и политичких услова.

У таквим друштвима социјални живот јесте више удовољавање дневно-политичким интересима, него етизација јединке и друштва, да би се избегле последице непримерне социјалне и економске транзиције култури и наслеђу људи који су жртве исте.

Ово намеће одређивање улоге етике за социјални живот да би се разграничило да ли је социјални живот простор за превазилажење друштвених сукоба или ће и даље бити простор за државне манипулације индивидуалним суверенитетом и идентитетом грађана.

THE CAUSES AND CONSEQUENCES OF ENDANGERING THE SOCIAL LIFE CAUSED BY THE SHORTAGE OF REAL ETHICAL EDUCATION

The derogating of the ethical values in social life is what brought the transition, because we forgot that for the development of these societies it is to determinate how to replace one system of ethical values with other, particularly in the societies where the role of the ethics was victim of the politics and ideology.

The citizens, who didn't learn in the past system how to deal with freedom, started abusing it. The result is exchanged places of good and bad on the scale of ethical and moral values, so everything that is functional for our survival and existence becomes valuable, and evil is everything that disturbs our comfort and stops us in fulling up the historical hunger which we compensated with the status symbols.

This leads the societies in situations where the ethics in social life is wished, but not a real starting point, because we didn't determinate the role of ethical values for social life, especially when the life is in state of victimizing by the necessities of daily-political interests instead to be a process of building of ethical value for individuals and society as a way to avoid the consequences of an untailed transition to the culture and heritage of the people.

This imposes the necessity of determination of the role of ethics for social life, if we won't finally to confine: do we have to understand the social life as a space for overrunning of the social conflicts, or we'll still allow this space to be used for hiding the governmental manipulations of individual's sovereignty and identity of citizens!?

РАЗЛОЗИ И ПОСЛЕДИЦЕ УГРОЖЕНОСТИ СОЦИЈАЛНОГ ЖИВОТА УСЛЕД ПОМАЊКАЊА РЕАЛНОГ ЕТИЧКОГ ОБРАЗОВАЊА

Оно што је одлучујуће за развој свакога друштва, а посебно друштава на размеђу откривања идентитета демократије и начина демократизирања, као фактора у ослобођењу од наследстава из система из којих произлазе, јесу начин и средства која ће се одабрати да се један етички вредносни систем замени новим. Ово је од посебног значаја ако се има у виду чињеница да оваква новонастала, тзв. транзициски демократски системи, настају из система у којима су улога етике и њеног вредносног аксиолошког система били одређивани и подређивани потребама дневне политике.

Прецизније речено, реч је о томе да на претходне констатације утиче чињеница да управо због оваков злоупотребавања места и улоге етике у пракси, након распадања система коме смо припадали, а суочени са неразрешеним историским наслеђем простора и незадовољеним рачунима у међусобним односима, а још мање научени шта и како са новодобивеном слободом, прву грешку коју смо учинили јесте да смо ту слободу не само злоупотребили, него смо завршили у распаду етике социјалног живота. Конкретније, то је на плану социјалног живота и примереног му морала резултирало изменом местоположаја доброг и злог на вредносној скали свакодневног живота.

Наиме, слобода је постала оправдање да се чини што нам драго да би се превазишле фрустрације из претходних околности-система, точније за задовољење историске глади у ма којем облику, што је довело дотле да вредно-добро постане све што је функционално да би се преживело и опстало, а зло све оно што нас доводи у ситуацију да се морамо етички преиспитивати. Тачније, зло постаје све оно што нам нарушава лични малограђански моралички комодитет и онемогућава нас да задовољимо сопствену глад за предметима или реваншизмом, али не само у смислу претензија ка другим територијама, већ и у смислу материјалне испуњености и потврђености гомилањем социјалних статусних симбола које можемо показати на паркингу или у стану.

Ово јасно указује на чињеницу да је новокомпоновано грађанство необучено да етички размишља и поступа, новостечену слободу није схватило као могућност стварања реалних етичких вредности и моралних норми које би социјалном животу вратили

људскост и достојанство, тј. слободу није искористило да заустави процес сопственог отуђења и од себе, и од породице и од друштва и обрнуто.

Да би ситуација била још више забрињавајућа и оправдала све чешће овакве скупове и размене мишљења о проблемима етике социјалног живљења и живота, мора се указати још на једну последицу претходно поменутих резултата промена система без разрађеног етичког вредносног система. Наиме, анализирају ли се стања друштвата насталих распадањем претходних система, један од првих закључака који се може извести, чак и на основу прелиставање дневне штампе или праћењем дневно информативних емисија, јесте да су таква друштва оптерећена амбивалентношћу ситуације у којој су и грађани а још више и оних који их представљају или заступају. Амбивалентност ситуације је резултат притиска дела грађанства које од изабраних тражи да менаџирају социјални живот на начин који ће се несумњиво допасти тзв. Демократском Западу, што би посредно донело тзв. инвестиције које су главни *лихихип* предизборних кампања, без обзира на то дали то уједно значи и брисање сопственог социјалног, културног и психолошког идентитета или не. Други пол ове амбивалентности је страх оних којима смо позајмили право да менаџирају социјалним животом, да не повреду осећања оних од којих очекују да их повторно изгласају на наредним изборима. Најсвежији пример би могла бити ситуација у Македонији настала након Грчког вета за пријем Македоније у НАТО које је такође утицало на допунско дерогирање етике у јавном социјалном животу услед страха политичара од реакције грађана. (дезавоуација личности, псовачка терминологија на пресовима и у новинама, вађење прљавог веша друге партије...)

Наиме, страх се рађа због тога што управо због њихове неспособности да етички разреше сукобе у социјалном животу насталих њиховим политиканством-политиковањем, они су у ситуацији да морају кокетирати и са онима који захтевају реалне промене до демократизације и демократског грађанског друштва, али и да кокетирају са онима који још увек живе у „у жалу за пустим старим добрим временима“.

Но, амбивалентност ове ситуације произлази и из чиуњенице да и оне које бирамо и они који бирају још увек, по својој бројности у овим процесима, потичу васпитно-образовног из сасвим другог система организације и етичког утемељења социјалног живота, тј. из система у којим су држава и њена владајућа идеологија били регулатор свега.

Неулазећи у даље анализе због времена и простора, само желим нагласити да је ово једна од главних бољки друштава у транзицији, тј. да је већина јединки доведена у ситуацију да буде хомо дуплекс услед одсуства реалног етичког предобразовања и обуке.

Управо овде се и отвора питање: каква нам се то етика у транзицији нуди, а каква нам то стварно треба и која је њена улога? Исто тако отвора се и питање: да ли смо у том процесу транзиције заиста одредили реалну улогу етичких вредности за социјални живот, посебно у ситуацији када је он разнебићен услед социјално-економских и политичких услова? Ова запитаност своје оправдање налази у констатацији да је у таквим друштвима социјални живот више подређен потреби да се удовољи одређеним дневно-политичким интересима, него етизацији јединке и друштва да би се избегле последице непримерне социјалне и економске транзиције култури и наслеђу људи који су жртве исте.

Овде се отвара и још једно питање: дали смо свесни каква је улога етике и њених вредности за социјални живот, посебно у ситуацији када је исти тај разнебићен економским условима у којима се, ако га уопште има, одвија; тј. у условима када је исти тај социјални живот, и приватни и јавни, подређен-жртвован потреби да се задовоље политичко-рекламни интереси у име реализације одређених историских фрустрација и наводног задржавања идентитета. Конкретније, такав је пример рекламни потез македонске Владе при преименовању скопског аеродрома у „Александар Велики“ и одсуства промишљања конзеквенција из тога и међународних и унутарњих. У контексту овога, исто се тако може навести пример влада које признавање постојања једног народа, његовог језика и цркве и негирање истих тих мењају у зависности од тога колико су близу или далеко од наредних избора, или колико им је у датом тренутку потребан један од стубова националног идентитета.

Ако се имају у виду сва ова питања и констатација, да би се одговорило на питање: које је значење етичких вредности за социјални живот, пре свега се морамо сложити око тога да је социјални живот престао бити простор у коме је етика та која одређује правила понашања и поступања, а све више је простор у којем „Хомо хомине лупус ест“, уместо да то буде простор где ће бити „Хомо хомине етика-етикус ест“.

Једноставније речено, остаје констатација да чим се питамо о значењу, улози, или вредностима етике у одређеном контексту, то уједно значи да *прво* констатујемо њено одсуство. То уједно значи да се не може одговорити и на питање: које је значење етике за

социјални живот, уколико прво не расчистимо дали етику схватамо и промишљамо као скуп одређених вредности које омогућавају човеково постојање, или етику разумемо и из ње изводимо само етикецију која обезбеђује лични комодитет кориснику?

Овако постављајући питања, јасно је да је етика значајна за социјални живот, али њено значење и њена улога долазе до изражаја тада и само тада када се социјално живљење не запиткује дали се одвија према одређеним универзалним етичким принципима, већ кад се упитамо колико етички принципи наспрам којих се одређујемо и вреднујемо и себе и друге, помажу у разрешавању сукоба у социјалном животу у условима када је чак и гола егзистенција угрожена.

Ово наводи на чињеницу да, да би се дошло до оваквог разумевања и одређивања значење и улоге етичких вредности за социјални живот, пре свега се морамо одредити у односу на антрополошки карактер добра и зла у друштвима у ваквим околностима свог даљег развоја. Ова примедба особито важи на овим просторима где добро или зло више зависе од тога ко их чини и у име чега, него од истинског себепреиспитивања у складу са веровањем коме се припада или традицијом и културом народа из кога се произлази, а у име кога се чини. Па нам се тако десило да је моје добро постало нечије зло и обрнуто, или прецизније речено, одређивање карактера доброг и злог више зависи од тренутачне историско-политичке констелације него од реалног етичког процењивања.

То, уједно не значи да треба да заборавимо да постављена питања постају теме оваквих скупова зато што смо заборавили на отсуству етике у систему наука и њеног подређивања потреби да се пласира одређена идеја или одређени модел уређења, а још мање значи да смо заборавили да се васпитно-образовни процес и систем услед дневно-политичких калкулација граде да би се задовољила потреба за стварањем одређеног типа репродуктивно-производне снаге - уместо да васпитно-образовни процес буде подређен потреби да се етички образује будући произвођач основа живота да би могао производити на начин који неће угрожавати туђе постојање и опстојање, а још ће мање злоупотребљавати природно наслеђе које се не може обновити. Да не би дуљили довољно је само погледати новије наставно образовне програме за основце у којима се најмање води рачуна о томе да се код њих изгради таква свест која ће бити основа њихове биоетичке свести и одговорности, не само за себе него и за социјални живот као „*sine qua non*“ даљег опстанка не само друштва него и врсте.

Све претходно речено указује на чињеницу да се о етици више теоретизира, да је етика као питање или полазна тачка размишљање присутна у теорији, да се о етици више прича но промишља у пракси, што доводи дотле да она буде само добар изговор да се наметне одређена етикеција социјалном животу. До краја изведено, ово јасно показује да смо заборавили да је теорија добра онолико колико је пракса провером потврди, а да од ње теорија учи како постављати даље правце развоја који ће социјалном животу вратити не само људскост и достојанство него ће га претворити у контролора државе и система и бити му уједно и етички коректив.

Било како било, јасно је да је Етика нешто што сви прижељкују, нешто о чему сви говоре и сви имају своје мишљење шта је етично и да ли је једна етика примењлива или не у пракси. Ово пак многим даје могућност да теоретизирају и из тога изводе моралике, што се може доказати све већим бројем издања са насловима типа: Како бити добар, Етика глобализације или Добар, бољи, најбољи, што је пак довело дотле да су речи етика и етичност постале неизоставни део почетка или краја било које јавне речи, поготово када се та јавна реч користи да би се рекламирао понуђени начин живота, било изборним обећањима, било рекламираног у медијима.

На крају оно што остаје као трајна упитаност у овако оцртаној ситуацији социјалног живота у друштвима на преласку из једног у други систем без понуђеног система реалних универзалних етичких вредности, јесте чињеница да када се користи појам „Етика у теорији и пракси“ остаје неодговорено да ли се ми уствари питамо колико је етика присутна у теорији и пракси или пак промишљамо о томе колико етика или етичка мотивација и вредности изведене из тога одређују теориско размишљање и практичне предлоге, и дали пракса, у овом контексту, јесте само поље провере из којег се накнадно може теоретизирати, да етика више не би била монета за поткусуривање, него да буде реални коректор и друштва и социјалног живота.

КОНСУЛТОВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Beljanski, S., prir. *Regionalizam kao put ka otvorenom dru{tvu*. Novi Sad: Visio Mundi Accademic Press, 1994.
2. Bojani}, Radojica. *Psihologija me|uljudskih odnosa*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju, 1998.
3. Vukasovi}, Ante. *Etika, moral, osobnost*. Zagreb: [kolska knjiga, 1993.
4. @ivoti}, Miladin. *Egzistencija, realnost i sloboda*. Beograd: Ideja, 1973.
5. Kester, Gerard i Henri Pinaud. "Sindikalni izazov demokratske participacije", *Sociolo{ki pregled*, No.3 (1996).
6. Luki}, Radomir. *Teorija dr`ave i prava*. Beograd: Nau~na knjiga, 1956.
7. Luki}, Radomir. *Politi~ke stranke*. Drugo izdanje. Beograd: Nau~na knjiga, 1975.
8. Manhajm, Karl. *Ideologija i utopija*. Drugo izdanje. Prev. Branimir @ivojinovi}. Beograd: Nolit, 1978.
9. Pa`anin, Ante. *Etika i politika: Prilog prakti~noj filozofiji*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko dru{tvo, 2001.
10. Pejakovi}, Samuilo i Vujadin Ota{evi}. *Razvoj eti~ke misli i moralnog pona{anja*. Ni{: Prosveta, 1999.
11. Петковски, Константин и Мирјана Алексова. *Водење на динамично училишиџе*. Второ изменето издание. Скопје: Биро за развој на образованието, 2004.
12. Петковски, Константин. *Менаџменџ во училишиџе*. Скопје: НИРО - Просветен работник, 1998.
13. Pulancas, Nikos. *Klase u savremenom kapiutalizmu*. Prev. Zoran Jovanovi}. Beograd: Nolit, 1978.
14. Rus, Veljko i Mitja Kamu{i}, prir. *Eksperimenti u demokratizaciji radnih odnosa*. Zagreb: ^ovjek i sistem, 1978.
15. Singer, Peter. *Jedan svijet: Etika globalizacije*. Prev. Tomislav Janovi}, @eljka Hrg Krpelnic i Kre{imir Janovi}. Zagreb: Ibis grafika, 2005.
16. [u{nji}, \uro. *Kritika sociolo{ke metode*. Ni{: Gradina, 1973.